

Loginių-semantinių mokslinio diskurso ryšių raiška anglų ir lietuvių kalbose

Audronė Poškienė, Vaida Vrubliauskienė

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.20.1188>

Anotacija. Vienas iš komunikacijos kompetencijos aspektų – gebėjimas sukurti gerai organizuotą išoriškai ir vidujai rišlų tekstą. Rišlumas yra neatsiejamas nuo teksto ir diskurso. Prasminiai ryšiai tekste bei leksinių elementų jungimas į vieningą ir logišką tekstą realizuojami gramatinėmis ir leksinėmis sakinių siejimo priemonėmis ir būdais, kurie anglų ir lietuvių kalbose gali būti nevienodi dėl skirtingos kalbų sandaros, kitokių žodyno išteklių, stilistinių preferencijų bei kultūrų skirtumų. Svarbu nustatyti tokius skirtumus, nes mokėjimas tinkamai vartoti konjunktorius, kaip vieną iš koheziją kuriančių priemonių, daro didžiulį poveikį teksto arba diskurso kompetencijai. Nors konjunkcijos priemonių vartojimas šiek tiek skiriasi priklausomai nuo mokslinės kalbos postilių, komunikatyvinė mokslinio stiliaus funkcija realizuojama tiksliai formuluojant mokslinius teiginius ir hipotezes, tinkamai jas pagrindžiant, nuosekliai išdėstant mintis – teisingas konjunktorių vartojimas padeda suvokti tekstą ir jį teisingai interpretuoti. Atlikus gretinamąją lietuvių ir anglų mokslinių straipsnių analizę išryškėjo, kad loginių-semantinių mokslinio diskurso ryšių raiška yra stipresnė anglų autorių straipsniuose. Tai gali lemti dviejų kalbų sisteminiai ir struktūriniai skirtumai bei skirtingos mokslinio stiliaus realizavimo tradicijos.

Raktažodžiai: mokslinis diskursas, konjunktoriai, koherencija, loginiai-semantiniai ryšiai.

Įvadas

Rišlumas yra neatsiejamas nuo teksto ir diskurso. Būtina išskirti dvejopą rišlumą – paviršinį ir vidinį. Vidinis teksto rišlumas, kitaip vadinamas koherencija, siejamas su prasminiais ryšiais tekste. Paviršinis teksto rišlumas, dar vadinamas kohezija, apibūdinamas kaip leksinių elementų bei konstrukcijų, būtent žodžių, frazių ir sakinių, kurie jungiami į vieningą ir logišką tekstą, ryšių struktūra. Teksto lingvistikos darbuose šios priemonės vadinamos konjunkcija. Konjunkcija – pakankamai plačiai užsienio kalbininkų darbuose aprašytas reiškinys. M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976) nurodo, kad bet kokia semantinė ryšį reiškianti išraiška, turinti sujungimo gebą, priskirtina jungiamųjų elementų kategorijai, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad diskurso rišlumas siejamas tik su ryšiais, egzistuojančiais tarp sakinių, o ne tarp atskirų žodžių ar sakinio dalių. Lietuvių kalbininkai lietuvių kalboje vartojamoms konjunkcijos priemonėms taip pat yra skyrę nemažai dėmesio, tačiau čia konjunkcijos priemonės buvo nagrinėjamos greta kitų – leksinių ir gramatinių sakinių siejimo priemonių.

Jungtukų ir kitų jungiamųjų žodžių vartoseną loginiams-semantiniams ryšiams reikšti skirtingose kalbose gali būti nevienoda dėl įvairių priežasčių. Viena iš jų – bendrosios kalbos bei tam tikrų diskurso tipų normos, kurios kalbose nebūtinai vienodai nusistovėjusios. Tokiems klausimams iširti reikia atlikti tarpkalbinę šių elementų analizę, tačiau gretinamųjų anglų ir lietuvių kalbose vartojamų konjunkcijos priemonių studijų nėra daug. Gretinamųjų moksliniame diskurse vartojamų anglų ir lietuvių kalbų konjunktorių bei šių priemonių vertimo studijų nėra atlikta, todėl šis tyrimas yra naujas ir aktualus. Norint šią sritį iširti, kyla probleminiai klausimai: kokie yra loginių-semantinių ryšių raiškos anglų ir lietuvių kalbose skirtumai ir panašumai? Ar šiomis priemonėmis reiškiami loginiai ryšiai stiprina diskurso koheziją,

kaip? Kaip jie verčiami iš anglų į lietuvių kalbą? Todėl šiame straipsnyje analizuojami angliškame ir lietuviškame moksliniame diskurse rasti jungtukai bei kiti jungiamieji žodžiai, jų vartojimo atvejai ir dažnis bei jų vertimo iš anglų į lietuvių kalbą ypatumai.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti loginių-semantinių mokslinio diskurso ryšių raišką angliškame ir lietuviškame tekstuose.

Norint pasiekti užsibrėžtą tikslą, iškelti uždaviniai:

- atlikti sistemine mokslinės literatūros analizę pasirinkta tema;
- nustatyti, kokius loginius-semantinius santykius reiškiantys jungtukai ir kiti jungiamieji žodžiai vyrauja anglų ir lietuvių kalbų moksliniuose tekstuose;
- iširti, ar yra šių priemonių vartojimo dažnio bei įvairovės skirtumų anglų ir lietuvių kalbose;
- išanalizuoti, kokį poveikį šios priemonės daro diskurso kohezijai.

Tyrime-analizėje naudojami moksliniai metodai:

- sistemine mokslinės literatūros analizė;
- gretinamasis tarpkalbinis metodas;
- kiekybiniai skaičiavimai.

Vienas iš bet kokios mokslo srities teksto bruožų yra logiška ir nuosekli argumentacija, kuri skirtingose kalbose gali būti pasiekama skirtingomis priemonėmis. Tai gali lemti mokslinio teksto rašymo tradicijos arba/ ir kalbų sistemų skirtumai. Šios analizės naujumą ir svarbą lemia tai, kad iki šiol nebuvo atlikta gretinamųjų anglų ir lietuvių kalbų konjunkcijos priemonių vartosenos polinkinių moksliniame diskurse. Rezultatai, gauti gretinant minėtų kalbų moksliniam diskursui

būdingas konjunkcijos priemonės, pasitarinaus svetimųjų kalbų mokymui ir mokymuisi, ypač mokant kurti akademiškus tekstus.

Loginių-semantinių mokslinio diskurso ryšių apžvalga

Vystantis kalbotyros mokslui, pradėta tirti ne tik žodžių, bet ir sakinių bei ištisų tekstų ir kontekstų prasmę bei sąveiką. Tekstą, o ne sakinį imta laikyti didžiausiu šnekos vienetu. Kalbant apie teksto sampratą, mokslininkų nuomonės dažniausiai sutampa tik vienu klausimu – neįmanoma (Bareikytė, 2004, p.10). Rišlumas neatsiejamas ir nuo diskurso, kuris esti paviršinis ir vidinis. Paviršinis teksto rišlumas, dar vadinamas kohezija, nusako, kaip tekste tarpusavyje siejami paviršiniai teksto komponentai (žodžiai). Jų tarpusavio sąsajos realizuojamos gramatinėmis ir leksinėmis sakinių siejimo priemonėmis ir būdais (De Beaugrande; Dressler, 1981; Remeikytė, 2002, p.148); taigi, kohezija yra išoriškai matomas reiškinys. Vidinis teksto rišlumas, kitaip vadinamas koherencija, siejamas su prasminiais ryšiais tekste.

Koherencija negali būti realizuojama gramatine kalbos sandara, nes prasmei sukurti nepakanka vien tik gramatinių formų. Net ir įvairiausiomis formaliomis ryšio priemonėmis susieti sakiniai gali likti nekoherentiški, jei jie prasminiu atžvilgiu nesusiję ir neturi ryšio su platesniu kontekstu (Remeikytė, 2002, p.149). Dėl šių priežasčių koherencija yra sunkiau apčiuopiamas reiškinys, juo labiau, kad dėl suvokimo subjektyvumo ji yra traktuojama kaip subjektyvus reiškinys. Taigi, nors teksto kohezija ir koherencija skiriasi, tačiau abu šie lingvistiniai reiškiniai vienija ir jungia tekstą ir sukuria „nuoseklią eilę logiškų grandžių, kurių kiekviena priklauso nuo pirmesnės ir lemia tolesnę. Tai ir yra diskursas“ (Poškienė, 2007, p.45).

Vienas iš komunikacijos kompetencijos aspektų – gebėjimas sukurti gerai organizuotą išoriškai ir vidujai rišlų tekstą (kohezija ir koherencija). Kohezija apibūdinama kaip leksinių elementų bei konstrukcijų, būtent žodžių, frazių ir sakinių, kurie jungiami į vieningą ir logišką tekstą, ryšių struktūra. Toliau bus kalbama apie konjunkciją, kaip apie vieną iš svarbiausių loginių-semantinių diskurso ryšių raiškos priemonių. Formalioji konjunkcijos raiška – jungtukai ir jungiamieji žodžiai (angl. conjunctions) – tai žodžius, frazes bei pastraipas jungiantys funkciniai žodžiai. M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976, p.226) nurodo, kad jungiamieji elementai savaime nėra rišlūs, šią funkciją jiems atlikti padeda jų specifinė reikšmė, todėl bet kokia semantinė ryšį reiškianti išraiška, turinti sujungimo gebą, priskirtina jungiamųjų elementų kategorijai.

Užsienio kalbininkų darbuose randama labai įvairių konjunkcijos klasifikacijų. Konjunkcijos priemonės gali rodyti skirtingus loginius-semantinius ryšius tarp sakinių, todėl analizuojant tekstą aktualu šias priemones skirstyti ne formalioju, bet semantiniu aspektu. Anot klasikinės M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976, p.242) konjunkcijos klasifikacijos yra keturi konjunkcijos tipai – sudėjimo (additive), priešingumo (adversative), priežasties (causal) ir

laiko (temporal). Kaip pažymi užsienio kalbininkai (Halliday, Hasan, 1976; Innajih, 2007), išsami ir ideali konjunkcijos priemonių klasifikacija neegzistuoja – galimos skirtingos klasifikacijos, priklausančios nuo tyrimo tikslo ir uždavinių bei pabrėžiančios įvairius faktų aspektus.

Iš lietuvių kalbininkų konjunkcijos priemonės pakankamai plačiai yra nagrinėjusi Z. Alaunienė (1978), V. Sirtautas (2001), V. Remeikytė (2002), A. Bitinienė (2009). Z. Alaunienė (1978, p.6) aiškina, kad „tekste egzistuoja grupės iš dalies savarankiškų minčių, kurias išreiškia tam tikri loginiai vienetai <...>, sudaryti iš sprendimų, susijusių įvairiais loginiais ryšiais“. Šie ryšiai turi būti išreikšti ir kalbiniais ryšiais – sakinių siejimo priemonėmis.

Lietuvių autoriai labiau linkę konjunkcijos priemonės nagrinėti formalioju aspektu, t.y. pagal tai, kokioms morfologinėms klasėms jos priklauso. Vis tik diskurso analizės požiūriu aktualesni yra loginiai-semantiniai ryšiai, žymimi šiomis priemonėmis.

Diskursas yra tarpdalykinio tyrimo objektas ir jį analizuoja įvairūs mokslai. Jį apibūdina ypatingas žodynas, specifinės kalbinės struktūros ir funkcinis stilius. Paprastai moksliniam diskursui priskiriamos tokios ypatybės, kaip racionalumas, objektyvumas, nešališkumas, nes šiame diskurse operuojama faktais, skaičiais bei argumentais. Tačiau skaitytoją įtikinti galima ne tik išdėstant faktines žinias, bet ir reikiamai pasirenkant lingvistines priemones. Mokslinės kalbos optimalumo siekiama išlaikant tinkamą perteikiamos informacijos ir raiškos priemonių kiekį. Su mokslinio stiliaus pabrėžtu logiškumu ir nuoseklumu pirmiausia siejamos loginės-semantinės ryšio priemonės (Bitinienė, 2009, p.22).

Lietuvių mokslo kalboje vartojamoms konjunkcijos priemonėms pirmiausia priskirtini sujungiamieji jungtukai, prieveiksmai, dalelytės bei mokslinio stiliaus tekstuose vartojami įterpiniai siaurąją prasme, žymintys autoriaus požiūrį į pranešimo turinį. Konjunkcijos priemonės moksliniuose tekstuose sieja beveik trečiąją dalį visų savarankiškų sakinių (ten pat). Lietuvių autoriai pažymi, kad lietuvių mokslo kalbai būdinga sakinių siejimo priemonių sanakaupia sakinio pradžioje, tuo tarpu anglų kalbos moksliniame diskurse vengiama vartoti sujungiamąjį pobūdį turinčius elementus sakinio pradžioje (Dorgeloh, 2004, p.1766; Carter; McCarthy, 2006, p.262). Tačiau tais atvejais, kai jie vis tik yra pavartojami, jie išreiškia svarbius kohezijos sąryšius tarp sakinių (ten pat). Anot R. Carter ir M. McCarthy, moksliniame diskurse vartojama daug aplinkybinių žodžių, kurie kasdienėje šnekamojoje anglų kalboje yra nedažni. Autoriai nurodo šias dažniausias semantines aplinkybinių žodžių grupes, būdingas moksliniam diskursui:

- sudedamuosius (additive) santykius išreiškiantys žodžiai (*additionally, furthermore* ir kt.);
- pasekmės (resultative) ryšį rodantys žodžiai, žymintys priežastį, rezultatus, pasekmes (*hence, therefore, accordingly* ir kt.);

- priešingumuosius (contrastive) santykius išreiškiantys žodžiai (*however, nevertheless, conversely* ir kt.);
- organizacinius (organisational) žodžius (organizuojantys, sisteminantys tekstą, vardinantys (*finally, firstly* (*secondly, ...*), *in conclusion, respectively* ir kt.).

Mokslinio diskurso loginių-semantinių ryšių raiška nagrinėjama, pasitelkus M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976) bei aukščiau pateiktą R. Carter ir M. McCarthy (2006) klasifikaciją.

Mokslinio diskurso loginių-semantinių ryšių raiškos anglų ir lietuvių kalbose palyginimas

Sisteminis loginius-semantinius diskurso ryšius analizuojančios mokslinės literatūros nagrinėjimas parodė, kad anglų ir lietuvių kalbų konjunkcijos raiškos priemonių vartojimo ypatybės ir šių priemonių vertimo klausimai yra svarbus diskurso analizės objektas. Tokių tyrimų rezultatai gali būti naudingi ne tik svetimųjų kalbų mokymui ir mokymuisi, bet ir vertimo studijoms.

Siekiant nustatyti, kokius loginius santykius reiškiantys jungtukai ir kiti jungiamieji žodžiai vyrauja anglų ir lietuvių kalbų moksliniuose tekstuose ir išsiaiškinti, ar yra šių priemonių vartojimo dažnio bei įvairovės skirtumų anglų ir lietuvių kalbose, buvo sudarytas specialus lyginamasis tekstynėlis iš 2004–2009 metais publikuotų mokslinių kalbotyros straipsnių anglų (3 straipsniai – 28 815 žodžių) ir lietuvių (10 straipsnių – 29 421 žodis) kalbomis, parašytų gimtikalbių autorių (žr. šaltinių sąrašą).

Nagrinėjant kompiuteriniame tekstynėlyje sukauptus straipsnius pirmiausia buvo identifikuojamos loginius-semantinius ryšius tarp sakinių eksplicitiškai rodančios priemonės (konjunktoriai), nagrinėti kiekybiniai ir kokybiniai rastų sakinių siejimo priemonių vartojimo skirtingomis kalbomis ypatumai, konjunktoriai suklasifikuoti pagal jais reiškiamus loginius-semantinius ryšius. Tiriamajam darbui labiausiai tiko M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976) klasifikacija, kurią didžiąja dalimi atitinka ir R. Carter ir M. McCarthy (2006) aprašyta moksliniam diskursui būdingų siejamųjų žodžių klasifikacija.

Įvairios sakinių siejimo priemonės gali žymėti skirtingus loginius-semantinius sakinių ryšius. Todėl siekiant išnagrinėti šių elementų vartojimo polinkius moksliniame diskurse, paranku juos suskirstyti pagal jais reiškiamus santykius tarp sakinių (remiantis M. A. K. Halliday ir R. Hasan (1976) bei R. Carter ir M. McCarthy (2006) (žr. 1 lent.).

Tyrimo logika yra paremta tiksline anglišku ir lietuvišku straipsnių atranka. Tiksliniai kriterijai – autoriaus tautybė (anglai ir lietuviai), straipsnių žanras (moksliniai straipsniai) ir tematika (kalbotyra), bendra tekstų apimtis žodžiais (anglų – 28 815 žodžių, lietuvių – 29 421 žodis). Tyrime rasti ir analizuojami atvejai nėra absoliučios vertės. Tai vidutinės vertės skaičiuojamos vienam tūkstančiui žodžių.

Išnagrinėjus 3 mokslinius straipsnius anglų kalba (28 815 žodžių), įtrauktus į tyrimui parengtą tekstynėlį, pastebėti tokie bendrieji dėsniniai:

1. Iš viso angliškuose moksliniuose straipsniuose aptikti 357 konjunkcijos priemonių vartojimo atvejai, pavartotos 84 skirtingos priemonės (kelias skirtingas semantines funkcijas atliekantys elementai į sąrašą įtraukti tiek kartų, kiek tokių funkcijų atliko, žr. antrą punktą), 1000 teksto žodžių teko apytiksliai 12 konjunkcijos vartojimo atvejų.
2. Dauguma sakinių siejimo priemonių atlieka tik vieną semantinę funkciją, t. y., išreiškia tik vieną loginį-semantinę sąryšį (pvz., *moreover, additionally, no doubt, consequently* ir kt.). Kai kurios kitos (nagrinėtuose mokslo straipsniuose rastos 5 tokios priemonės) gali išreikšti kelis skirtingus sąryšius (*on the other hand* (alternatyva, gretinimas ir nuolaida), *however* (grynoji priešprieša ir nuolaida), *yet* (grynoji priešprieša ir nuolaida), *then* (seka ir laikas), *finally* (laikas ir apibendrinimas)).
3. Dalis sakinių siejimo priemonių angliškame moksliniame diskurse visada vartojamos tik sakinio pradžioje (*and, but, nevertheless* ir kt.), kitų priemonių vieta varijuoja (*however, then, for example* ir kt.). Sakinio gale konjunkcijos priemonės vartojamos rečiausiai – iš tokių galima paminėti *of course, in turn* bei *too*.

Analogiškai galima išskirti tokius lietuvių kalba parašytiems mokslo straipsniams (29 421 žodis) būdingus konjunkcijos priemonių vartojimo ypatumus:

1. Iš viso lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose aptikti 276 konjunkcijos priemonių vartojimo atvejai, pavartota 70 skirtingų priemonių (kelias skirtingas semantines funkcijas atliekantys elementai į sąrašą įtraukti tiek kartų, kiek tokių funkcijų atliko, žr. antrą punktą), 1000 teksto žodžių teko apytiksliai 9 konjunkcijos vartojimo atvejai.
2. Panašiai kaip ir anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose, dauguma sakinių siejimo priemonių atlieka tik vieną semantinę funkciją (pvz., *taip pat, be to, pavyzdžiui, deja, todėl, viena vertus* ir kt.). Buvo aptiktos tik 2 konjunkcijos priemonės, išreiškiančios kelis skirtingus sąryšius (*tačiau* (grynoji priešprieša ir nuolaida), *tik* (gretinimas ir grynoji priešprieša)).
3. Lietuviškuose mokslo straipsniuose nebuvo aptikta nei vieno konjunkcijos priemonių vartojimo sakinio gale atvejo. Didžioji dauguma sakinių siejimo priemonių vartojimo atvejų (214 iš 276) išnagrinėtuose lietuviškuose mokslo straipsniuose buvo aptikta sakinio pradžioje. Likusiais 62 atvejais konjunkcijos priemonės pavartotos sakinio viduryje. Panašiai kaip ir angliškame moksliniame diskurse, pastebėta, kad dalis šių priemonių visada vartojamos tik sakinio pradžioje (*be to, pavyzdžiui, tačiau, todėl, vadinasi* ir kt.), kitų

priemonių vieta varijuoja (*ir, taip pat, iš tiesų, apskritai* ir kt.).

Palyginus skirtingas konjunktorių semantines grupes, nustatyta, kad angliškame moksliniame diskurse gausiausia yra sudėjimo konjunkcija (nustatyti 150 atvejų, arba 42 % visų konjunkcijos atvejų, žr. 2 lent.), rečiausia – organizacinė konjunkcija (49 atvejai, arba 14 % visų konjunkcijos atvejų). Priežasties konjunkcija atitinkamai sudaro 17 % (62 atvejai), o priešinamoji konjunkcija – 27 % (96 atvejai) visų aptiktų sakinių siejimo priemonių vartojimo atvejų. Galimos tokio semantinių klasių pasiskirstymo priežastys aptariamose pas-traipose žemiau, šias klases analizuojant išsamiau.

Analogiškai išanalizavus lietuviškus mokslinius straipsnius, iškart krinta į akis, kad čia konjunkcijos priemonės yra vartojamos gerokai rečiau – 1000 teksto žodžių teko apytiksliai

9 konjunkcijos vartojimo atvejai (kaip jau minėta aukščiau, anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose 1000 teksto žodžių teko apytiksliai 12 aptariamų priemonių vartojimo atvejų). Nors ir nedidelį tokį skirtumą galima paaiškinti anglų kalbai būdinga ypatybe – informaciją pateikti sąlyginai nedidelėmis atkarpomis, kurių sąryšiai eksplicitiškai žymimi įvairiomis konjunkcijos priemonėmis. Skirtingų sakinių siejimo priemonių semantinių klasių palyginimas rodo (žr. 2 lent.), kad panašiai kaip ir anglišku straipsnių atveju, vyrauja sudėjimo konjunkcija (117 atvejų arba 42 visų konjunkcijos atvejų), o rečiausiai vartojamos priešinamosios bei organizacinės konjunkcijos priemonės (atitinkamai 37 ir 31 atvejai, arba 14 % ir 11 % visų konjunkcijos atvejų). Priežasties konjunkcija sudarė apie trečdalį visų atvejų – 91 atvejis arba 33 %.

2 lentelė. Tyrimo metu rastų konjunkcijos priemonių vartojimo atvejų skaičius pagal semantines grupes.

	Sudėjimo konjunkcija	Priešinamoji konjunkcija	Priežasties konjunkcija	Organizacinė konjunkcija	Iš viso konjunkcijos atvejų	Konjunktorių dažnis 1000 žodžių
Straipsniai anglų kalba (iš viso 28 815 žodžiai)	150 (42 %)	96 (27 %)	62 (17 %)	49 (14 %)	357 (100 %)	12
Straipsniai lietuvių kalba (iš viso 29 421 žodis)	117 (42 %)	37 (14 %)	91 (33 %)	31 (11 %)	276 (100 %)	9

Analizuojant vartojamų konjunkcijos priemonių įvairovę, pastebėta, kad šiuo aspektu vėl išsiskiria sudėjimo konjunkcija – angliškuose mokslo straipsniuose aptiktos 38 šį semantinį sąryšį žyminčios priemonės. Mažiausia įvairovė pasižymėjo priešinamoji konjunkcija (10 skirtingų priemonių), priežasties sąryšiui žymėti pavartota 16 priemonių, teksto organizavimui – 20 priemonių (žr. 3 lent.). Panaši situacija ir lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose – sudėjimo sąryšį žymintys elementai išsiskiria didžiausia įvairove (28 skirtingos konjunkcijos priemonės),

priešinamąjį sąryšį žyminčios priemonės – mažiausia (10 skirtingų konjunkcijos priemonių). Priežasties ir organizacinės konjunkcijos priemonių įvairovė panaši – rasta atitinkamai 17 ir 15 skirtingų priemonių. Palyginus anglų ir lietuvių moksliniame diskurse vartojamų sakinių siejimo priemonių skaičių matyti, kad anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose šių priemonių įvairovė yra 20 % didesnė, šį skirtumą greičiausiai lemia nevienodi žodyno ištekčiai (išsamiau aptariama dalyje, skirtoje sudėjimo ir organizacinei konjunkcijai).

3 lentelė. Tyrimo metu rastų skirtingų konjunkcijos priemonių skaičius pagal semantines grupes.

	Sudėjimo konjunkcija	Priešinamoji konjunkcija	Priežasties konjunkcija	Organizacinė konjunkcija	Iš viso konjunkcijos priemonių
Straipsniai anglų kalba	38	10	16	20	84
Straipsniai lietuvių kalba	28	10	17	15	70

Toliau išsamiau aptariamos skirtingus loginius-semantinius ryšius žyminčių konjunkcijos priemonių grupės.

Sudėjimo konjunkcija

Loginiai-semantiniai ryšiai, siejantys lygiaverčius arba vienas kitą papildančius, iliustruojamuosius sakinius, vadinami sudedamaisiais, taigi šiuo atveju galima kalbėti apie sudėjimo konjunkciją. Dažną sudėjimo konjunkcijos priemonių vartojimą abiejose kalbose lemia būtinybė moksliniuose tekstuose pateikti ir tikslinti informaciją.

Aptariamoji semantinė klasė į poklasius skirstoma priklausomai nuo to, kokį santykį tarp sakinių reiškia pavartota

konjunkcijos priemonė (Daukintytė, 2008). Pagal tai išnagrinėtuose mokslo straipsniuose aptiktus sudedamuosius sakinių ryšius galima suskirstyti į 6 semantinius poklasius (žr. 1 lent.): paprasto sudėjimo, turinio papildymo, lyginimo, aiški

nimo, alternatyvos ir iliustravimo. Nagrinėtuose straipsniuose ir anglų, ir lietuvių kalba iš sudėjimo konjunkcijos poklasių daugiausia aptikta turinio papildymo konjunkcijos atvejų – atitinkamai 55 % ir 56 %, o rečiausia – palyginimo ir alternatyvos konjunkcija (angliškuose straipsniuose šios priemonės sudarė atitinkamai 3 % ir 2 % visų rastų sudėjimo konjunkcijos atvejų, o lietuviškuose – 1 % ir 3 %). Panaši tendencija pastebėta ir gretinant sudėjimo konjunkcijos

priemonių įvairovę anglų ir lietuvių kalbose. Egzistuoja bendra angliškajam moksliniam diskursui būdingos didesnės sudėjimo konjunkcijos priemonių įvairovės tendencija – 4 poklasiuose (turinio papildymo, iliustravimo, aiškinimo ir alternatyvos) užfiksuotas didesnis skirtingų priemonių skaičius. Toliau kiekvienas semantinis poklasis nagrinėjamas išsamiau, lyginant sudėjimo konjunkcijos priemonių vartojimo polinkius anglų ir lietuvių kalbomis parašytuose mokslo straipsniuose, aptariamos galimos rastų skirtybių priežastys.

Paprastojo sudėjimo konjunkcija. Šiam semantiniam poklasiui priklausančios konjunkcijos priemonės sieja visiškai nepriklausomus, tekstui vienodai svarbius sakinius, būdingiausia raiškos priemonė – jungtukas *and/ ir*. Paprastojo sudėjimo konjunkcija angliškuose mokslo straipsniuose sudarė 13 % visų sudėjimo konjunkcijos atvejų, o lietuviškuose – 21 %. Ši priemonė pasitelkiama, kai reikia bendrai sujungti atskirus dalykus, šalia sudėti skirtingus reiškinius. Nagrinėjant anglų kalba parašytus mokslo straipsnius pastebėta, kad paprastam sudedamajam sakinių ryšiui pažymėti jungtukas *and* visada vartojamas pačioje sakinio pradžioje.

Straipsniuose lietuvių kalba iš viso buvo rasti 25 lietuviškojo atitikmens ir vartojimo kaip sakinių siejimo priemonės atvejai, tačiau jo vartojimas skiriasi nuo *and* vartojimo. Priešingai, nei angliškuose straipsniuose, šis jungtukas dauguma atvejų vartojamas sakinio viduryje. Išnagrinėtuose straipsniuose rastas tik 1 atvejis, kai jungtukas *ir* buvo pavartotas pradinėje pozicijoje.

Turinio papildymo konjunkcija. Šiam sudėjimo konjunkcijos poklasiui priklausančios priemonės greta einančius sakinius sieja papildymo santykiu. Pirmasis sakinyje paprastai būna svarbiausias, o kitu sakiniu tik papildomas prieš tai pasakyto sakinio turinys. Turinio papildymo konjunkcijos poklasis abiejose tiriamose kalbose išsiskyrė ir didžiausia atvejų gausa, ir vartojamų priemonių įvairovė. Anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose šis poklasis sudarė 55 % visų sudėjimo konjunkcijos atvejų, šiam loginiam-semantiniam sakinių ryšiui pažymėti pavartotos 23 skirtingos priemonės, iš jų dažniausiai vartojamos yra šios: *also* (22 atvejai), *indeed* (14 atvejų), *furthermore* (11 atvejų), *in fact* (4 atvejai), *too* (4 atvejai), *even* (3 atvejai), *here* (3 atvejai). Kitos rastos priemonės buvo pavartotos po 2 arba 1 kartą. Tokia tendencija gali būti aiškinama tuo, kad moksliniam diskursui būdingas samprotavimas, o jo atskiros grandys siejamos loginiais-semantiniais ryšiais.

Kaip jau minėta, lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose taip pat stebima didelė turinio papildymo konjunkcijos priemonių gausa ir įvairovė: išnagrinėtuose šaltiniuose šis semantinis poklasis sudarė 56% visų sudėjimo konjunkcijos atvejų, rasta pavartota 21 skirtinga priemonė, iš jų dažniausios buvo šios: *taip pat* (21 atvejais), *toku (šiuo) atveju* (8 atvejai), *būtent* (6 atvejai), *be to* (4 atvejai), *iš tiesų* (4 atvejai), *dar* (3 atvejai), *iš esmės* (3 atvejai). Kitos rastos priemonės buvo pavartotos po 2 arba 1 kartą. Šių priemonių pagalba papildomas, tikslinamas ankstesnio sakinio turinys, išreiškiamas tvirtinimas. Galima manyti, kad tokio dažno šio se-

mantinio poklasio priemonių vartojimo priežastys yra panašios, kaip ir anglų kalboje.

Iliustruojamoji konjunkcija. Moksliniame diskurse dažnai tenka paaiškinti neaiškų teiginį, pasakytą teiginį iliustruoti kitu teiginiu, pateikti pavyzdį. Ypač tai aktualu moksliniuose straipsniuose, pristatančiuose naujas žinias. Kai tam vartojama atitinkama sakinių siejimo priemonė, galima kalbėti apie iliustruojamą konjunkciją. Išnagrinėtuose mokslo straipsniuose šis semantinis poklasis nebuvo itin dažnas – anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose rasti atvejai sudarė 21 % visų sudėjimo konjunkcijos atvejų, lietuvių kalba – atitinkamai 11 %. Anglų kalboje šiems loginiams-semantiniam sakinių ryšiams išreikšti buvo pavartota daugiau priemonių, dažniausios iš jų – *for example* (24 atvejai), *in particular* (4 atvejai). Įterpinio *for example* vieta sakinyje nėra fiksuota (buvo rasta 10 jo vartojimo sakinio pradžioje atvejų ir 14 vartojimo sakinio viduryje atvejų). Tuo tarpu *in particular* tirtuose mokslo straipsniuose rastas tik sakinio pradžioje.

Lietuvių kalba parašytuose straipsniuose iliustravimui buvo vartojamas tik įterpinys *pavyzdžiui* ir visada tik sakinio pradžioje (rasta 12 atvejų).

Aiškinamoji konjunkcija. Kaip jau minėta, mokslinis diskursas reikalauja aiškumo ir tikslumo, todėl jam būdingas aiškumas. Kai sakinyje išsakyta mintis yra sudėtinga arba reikalauja papildomo paaiškinimo, kai reikia perfrazuoti ankstesniu sakiniu pasakytą neaiškų teiginį, mintį ar pan., vartojama aiškinamoji konjunkcija. Šis semantinis poklasis tirtuose angliškuose ir lietuviškuose mokslo straipsniuose buvo šiek tiek retesnis, nei iki šiol aptartieji – rasti atvejai sudarė atitinkamai 7 % ir 9 % visų sudėjimo konjunkcijos atvejų. Anglų kalboje šiems loginiams-semantiniam sakinių ryšiams išreikšti vėlgi buvo pavartota daugiau priemonių, dažniausios iš jų – *in other words* (4 atvejai), *as can be seen* (2 atvejai) ir *interestingly* (2 atvejai). Tirtuose mokslo straipsniuose šių priemonių vieta sakinyje buvo fiksuota – visos jos buvo rastos tik sakinio pradžioje.

Išnagrinėtuose lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose buvo aptiktos dvi aiškinamosios konjunkcijos priemonės – *tarkim* (6 atvejai) ir *kitaip tariant (sakant)* (4 atvejai). Kaip ir angliškuose straipsniuose, šios priemonės visais atvejais buvo pavartotos sakinio pradžioje.

Palyginamoji ir alternatyvos konjunkcija. Palyginamoji konjunkcija – tai toks loginis-semantinis sakinių ryšys, kai antruoju sakiniu pabrėžiamas jo turinio panašumas į ankstesnio sakinio turinį. Kai tarp sakinių juntama būtinybė ar galimybė rinktis vieną iš dviejų, galima kalbėti apie alternatyvos konjunkciją. Šie sudėjimo konjunkcijos poklasiai tirtuose mokslo straipsniuose buvo rečiau: angliškuose straipsniuose šios priemonės sudarė atitinkamai 3 % ir 2 % visų rastų sudėjimo konjunkcijos atvejų, o lietuviškuose – 1 % ir 3 %. Palyginimui žymėti buvo vartojamas angliškasis *similarly* (4 atvejai) ir jo lietuviškasis atitikmuo *panašiai* (1 atvejis), o alternatyvai – *alternatively, on the other hand, or* (po 1 atvejį) bei lietuviškasis atitikmuo *arba* (3 atvejai).

Priešinamoji konjunkcija

Priešinamieji santykiai pagrįsti sąvoka „priešingai nei tikėtasi“ (Verikaitė, 2005), t. y., anksčiau tekste pasakytas turinys, tam tikra adresato ir adresanto sąveika gali lemti sakinių priešpriešą (Daukintytė, 2008). Toks sakinių santykis įvardijamas priešinamąja konjunkcija. Prieštaravimo santykių reiškimas yra gana sudėtingas – kaip parodyta 1 lentelėje (priede), tirtuose mokslo straipsniuose aptikti 4 priešinamosios konjunkcijos poklasiai: grynosios priešpriešos, gretinamosios, koreguojamosios ir turinio nutraukimo. Lyginant šių semantinių poklasių pasiskirstymą galima pastebėti ženklų skirtumą tarp nagrinėtų kalbų – anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose buvo rasti visi 4 aukščiau paminėti priešinamosios konjunkcijos poklasiai. Tuo tarpu lietuviškuose mokslo straipsniuose buvo aptikti tik du priešinamosios konjunkcijos poklasiai – grynosios priešpriešos ir gretinimo. Dėl šios priežasties šių poklasių pasiskirstymas labai nevienodas. Tai lemia ir atitinkamą vartojamų priemonių įvairovę.

Abiejomis kalbomis parašytuose mokslo straipsniuose buvo rastas vienodas skaičius priešinamosios konjunkcijos priemonių – po 10. Tačiau vėlgi angliškuose straipsniuose šios priemonės pasiskirstė tarp 4 poklasių, o lietuviškuose – tik tarp 2, todėl šis pasiskirstymas ženkliai skiriasi. Toliau kiekvienas semantinis poklasis aptiriamas išsamiau, lyginant priešinamosios konjunkcijos priemonių vartojimo polinkius anglų ir lietuvių kalbomis parašytuose mokslo straipsniuose.

Grynosios priešpriešos konjunkcija. Dažniausiai tokie priešinamieji santykiai būna tarp dviejų savo prasme svarbių, vienas nuo kito mažai priklausomų sakinių (Daukintytė, 2008), juose priešpastatomi visai vienas kitam priešingi dalykai. Tokie semantiniai ryšiai pasitelkiami, kai reikia pateikti naujų argumentų ir įtikinti adresatą, o tai ypač aktualu mokslo straipsniuose. Šiam loginiam-semantiniam sakinių ryšiui pažymėti pavartotos 6 skirtingos priemonės, iš jų dažniausios yra *but* (41 atvejais) ir *however* (35 atvejais). Kitos rastos priemonės buvo pavartotos po 2 arba 1 kartą.

Kaip jau minėta, lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose šis semantinis poklasis taip pat dažnas: išnagrinėtuose šaltiniuose jis sudarė 70 % visų priešinamosios konjunkcijos atvejų, rastos pavartotos 5 skirtingos priemonės, iš jų dažniausias buvo jungtukas *tačiau* (22 atvejais). Kitos priemonės buvo pavartotos po 1 kartą.

Gretinamoji konjunkcija įvardija dviejų priešingų dalykų gretinimą – vienu sakiniu pasakytas teiginys yra gretinamas su kitu sakiniu pasakytu teiginiu, priešingu pastarajam (Daukintytė, 2008). Gretinimo santykiai yra būdingi mokslo straipsniams, nes tokia retorinė priemonė padeda paveikti adresatą, pateikti įdomią informaciją ir plėtoti argumentavimą. Lietuvių kalba parašytuose mokslo straipsniuose šis semantinis poklasis sudarė žymiai didesnę dalį, nei angliškuose straipsniuose – atitinkamai 30 % ir 5 %. Panaši situacija ir su vartojamų priemonių įvairove – lietuvių kalboje buvo rastos 5 gretinamosios konjunkcijos priemonės (daž-

niausios – *tuo tarpu* (6 atvejais), *o* (2 atvejais)), o anglų – tik 1 (*on the other hand* (5 atvejais)).

Koreguojamoji konjunkcija pataiso, koreguoja pasakytą klystamą teiginį, nekonkrečią mintį, reikalaujančią paaiškinimo. Pirmuoju sakiniu, teiginiu yra pasakomas nekonkretus dalykas, klystama tiesa, antruoju – ta netiesa išsklaidoma. Dėl skirtingo konkretaus turinio koreguojamąja konjunkcija siejami sakiniai yra supriešinami (Daukintytė, 2008). Šis priešinamosios konjunkcijos poklasis buvo aptiktas tik anglų kalba parašytuose nagrinėjamuose mokslo straipsniuose. Tokiam loginiam-semantiniam ryšiui žymėti pavartotos dvi priemonės – *rather* (4 atvejais) ir *on the contrary* (3 atvejais). Čia paminėtos koreguojamosios konjunkcijos priemonės angliškuose straipsniuose visais atvejais pavartotos sakinio pradžioje.

Turinio nutraukimo konjunkcija. Ši konjunkcija vartojama norint nutraukti išsamesnį vienos temos plėtojimą, keisti temą, mintį (Daukintytė, 2008). Tai pats rečiausias priešinamosios konjunkcijos poklasis nagrinėjamuose mokslo straipsniuose. Kaip ir koreguojamoji konjunkcija, jis buvo aptiktas tik anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose ir tik vieną kartą.

Priežasties konjunkcija

Mokslinis diskursas neatsiejamas nuo tam tikrų reiškinių priežasčių nagrinėjimo, rezultatų ar pasekmių aptarimo, todėl tikėtina, kad šio diskurso tekstuose nemaža dalis sakinių gali būti susieti priežasties – pasekmės santykiais, kurie žymimi atitinkamomis konjunkcijos priemonėmis, taigi, galima kalbėti apie priežasties konjunkciją. Lietuvių kalba parašytuose straipsniuose tokios rūšies konjunkcija yra antra pagal dažnumą (33 % visų rastų konjunkcijos atvejų), angliškuose šaltiniuose ji žymiai retesnė (17 %, žr. 1 lent.). Dažnas priežasties-pasekmės ryšį žyminčių sakinių siejimo priemonių vartojimas mokslo straipsniuose gali būti siejamas su komunikacine šio žanro funkcija – siekiant įtikinti adresatą, būtina įvardinti priežastis ir pasekmes, pateikti išvadas.

Priežasties konjunkcijos priemonės labai nevienodai pasiskirsčiusios pagal semantinius poklasius: angliškuose straipsniuose gausiausias nuolaidos konjunkcijos poklasis (53 %, lietuviškuose straipsniuose rasti nuolaidos konjunkcijos atvejai sudaro 33 %), o lietuviškuose – rezultato (44 %, atitinkamai angliškuose – 18 %). Angliškuose straipsniuose rastos priemonės suskirstytos į 3 semantinius poklasius (realios priežasties, rezultato, nuolaidos), atitinkamos priemonės iš lietuviškų straipsnių – į 4 (dar rasta tikslo semantiniam poklasiui priklausančių konjunktorių). Tokių skirtumų nepastebėta gretinant priežasties konjunkcijos priemonių įvairovę anglų ir lietuvių kalbose.

Realios priežasties konjunkcija. Tokiomis konjunkcijos priemonėmis siejami sakiniai, kai pirmajame nurodoma priežastis, o antrajame – padarinys. Aptariamieji loginiai-semantiniai ryšiai tirtuose mokslo straipsniuose buvo nereti (angliškuose realios priežasties konjunkcija sudarė 29 % atvejų, lietuviškuose – 20 %), jiems išreikšti abiejomis kalbomis

pavartota po 4 priemonės. Iš anglišku realios priežasties konjunktorių dažniausi buvo *thus* (8 atvejai), *so* ir *therefore* (po 4 atvejus). Siedami sakinius, *so* ir *thus* visada vartojami sakinio pradžioje, *therefore* vieta varijuoją. Šiomis priemonėmis mokslo straipsniuose siekiama pabrėžti priežastis, skatinti susidomėjimą, plėtoti argumentavimą ir dialogą su adresatu.

Lietuviškuose mokslo straipsniuose realioji priežastis dažniausiai pažymima, vartojant *todėl* (13 atvejų), *dėl to*, *dėl tos/šios priežasties* (po 2 atvejus). Šios priemonės visais atvejais buvo vartojamos sakinio pradžioje.

Rezultato konjunkcija. Moksliniame diskurse neretai dėstoma, konstatuojama, vardijama, o kitu sakiniu apibendrinama, padaroma išvada. Kai antrajam sakiniui susieti su pirmojo turiniu vartojama atitinkama sakinių siejimo priemonė, galima kalbėti apie rezultato konjunkciją. Šis semantinis priežasties konjunkcijos poklasis buvo dažniausias tirtuose lietuviškuose mokslo straipsniuose (44 %). Anglų kalba parašytuose straipsniuose rezultato konjunkcija buvo retesnė, jos atvejų buvo rasta panašiai tiek pat, kaip ir realios priežasties konjunkcijos (33 %). Aptariamiesiems loginiams-semantiniams ryšiams išreikšti abiejomis kalbomis pavartota po 4 priemonės. Anglišku rezultato konjunktorių tarpe dažniausias buvo *consequently* (6 atvejai), lietuviškų – *taigi* (32 atvejai – čia galima paminėti, kad aiškinamasis, pagrindžiamasis jungtukas *taigi* buvo dažniausia sakinių siejimo priemonė, rasta tirtuose lietuviškuose mokslo straipsniuose). Siedami sakinius, konjunktoriai pavartoti sakinio pradžioje, tačiau angliškojo konjunktoriaus vieta gali ir varijuoti. Tokios priemonės ypač svarbios, siekiant išlaikyti mokslo straipsnių makrostruktūrą „įvadas – metodas – rezultatai – išvados“. Gauti rezultatai rodo, kad tirtuose mokslo straipsniuose išvadų ir rezultatų santykį parodančių priemonių vartojimas būdingesnis lietuviškajam moksliniam diskursui.

Nuolaidos konjunkcija. Kai pirmajame sakinyje nurodyta sąlyga antrajame sakinyje atmetama, kaip nepakankama, arba kai siejamuose sakiniuose įvardijami priešingi veiksmai, ir antrasis veiksmas įvyksta nežiūrint tų veiksmų priešiš-kumo, tokius sakinius sieja nuolaidos santykis. Šis loginis-semantinis ryšys ypač dažnas tirtuose angliškuose mokslo straipsniuose (53 %), lietuviškuose jo rasta mažiau – 33%, jam pažymėti abiejomis kalbomis pavartota po 8 priemonės. Angliškujų konjunktorių tarpe dažniausias buvo *of course* (11 atvejų) ir *after all* (6), lietuviškų – *tačiau* (13). Kalbant apie šių priemonių vietą sakinyje, galima paminėti, kad *after all* dažniausiai buvo vartojamas sakinio pradžioje, tuo tarpu *of course* vieta varijavo. Lietuviškieji konjunktoriai vartojami tik sakinio pradžioje.

Tikslo konjunkcija. Be aukščiau aptartųjų semantinių priežasties konjunkcijos poklasių tirtuose lietuvių autorių parašytuose straipsniuose buvo rasti 3 tikslo santykiu susietų sakinių atvejai. EksPLICITINIAM tokio loginio-semantinio ryšio žymėjimui buvo pavartotas prieveiksmis *tam*.

NAGRINĖTUOSE angliškuose mokslo straipsniuose tikslo konjunkcijos nebuvo rasta, tačiau tai nereiškia, kad angliškajame

moksliniame diskurse negali būti naudojamos tikslo žyminčios konjunkcijos priemonės, juolab, kad ir lietuvių kalba parašytuose straipsniuose jos buvo retos. Vis tik tikėtina, kad moksliniam diskursui tikslo nurodantys santykiai nesvetimi, bet gali būti reiškiami kitomis priemonėmis.

Organizacinė konjunkcija

Moksliniam diskursui būtinas logiškumas ir tekstų struktūrai keliami reikalavimai lemia savitą sakinių siejimo priemonių sistemą. Ypač tai aktualu mokslo straipsniams, paprastai rašomiems pagal schemą „įvadas – metodas – rezultatai – išvados“. Tokiu atveju pereinant nuo vienos straipsnio dalies prie kitos, būtina vartoti tinkamas tranzityvines priemonės, organizuojančias, sisteminančias tekstą, vardijančias. Ši priemonių grupė buvo išskirta į organizacinės konjunkcijos priemonių klasę, kuri savo ruožtu buvo suskirstyta į semantinius laiko, sekos ir apibendrinimo poklasius. Organizacinės konjunkcijos priemonės tirtuose mokslo straipsniuose sudarė mažiausią sakinių siejimo priemonių klasę.

Semantinių poklasių pasiskirstymo tendencija abiejomis kalbomis panaši: tirtuose straipsniuose dažniausiai vartojamos sekos santykį žyminčios priemonės (angliškuose straipsniuose 61 %, lietuviškuose – 52 % visų organizacinės konjunkcijos atvejų). Kalbant apie aptariamajai semantinei klasei priklausančių priemonių įvairovę, reikėtų pažymėti, kad angliškajame moksliniame diskurse rasta žymiai daugiau skirtingų priemonių.

Analizuotuose straipsniuose aptikta daugiau konjunktorių, priskirtinų apibendrinimo ir sekos poklasiams. Šiuose poklasiuose anglišku konjunktorių įvairovė didesnė, nei lietuviškų (tai gali lemti arba turtingesni žodyno ištekliai, arba skirtingos mokslinio teksto rašymo tradicijos).

Laiko konjunkcija. Tokių loginį-semantinį sakinių ryšį žyminčios priemonės nurodo realių veiksmų laiką. NAGRINĖTUOSE mokslo straipsniuose buvo rasta nedaug sakinių, susietų laiko santykiais, nes mokslo straipsniai iš kalbotyros srities paprastai nebūna skirti realioms įvykiams atpasakoti. Angliškujų laiko konjunktorius tarpe dažniausias buvo *then* (3 atvejai), lietuviškų – *dabar* ir *vėliau*. Tirtuose mokslo straipsniuose rasti reti laiko konjunkcijos atvejai susiję su bendrosiomis laiko sąvokomis.

Sekos konjunkcija. Tekste, pereinant nuo vienos jo dalies prie kitos, labai paranku pasitelkti sekos konjunkcijos priemonės. Kita vertus, šie konjunktoriai žymi teiginių eiliškumą, jų išdėstymą pagal svarbą, juos grupuoja. Šis semantinis poklasis buvo dažniausias abiejų kalbų mokslo straipsniuose, tokią vartoseną lemia moksliniam diskursui keliami aiškumo, tikslumo reikalavimai. Dažniausios angliškos sekos konjunkcijos priemonės – *then* (19 atvejų); lietuviškos – *pirmiausia* (4 atvejai), *antra* (3 atvejai). Sekos konjunkcijos priemonės išreiškia minčių, teiginių nuoseklumo ryšį, taigi padeda kurti diskurso prasminę vienovę, didina jo rišlumą.

Apibendrinimo konjunkcija. Apibendrinimas yra būtinas kiekviename moksliniame tekste, logiškai užbaigiant tam tikrą teksto dalį, prieš pereinant prie kitos dalies. Tokiam

loginiam-semantiniam sakinių ryšiui žymėti angliškuose straipsniuose rasta žymiai daugiau priemonių, iš kurių dažniausios – *finally* (3 atvejai), *in general*, *in short*, *in sum* (po 2 atvejus). Dažniausias lietuviškas apibendrinimo konjunktorius – *apskritai* (*paėmus*) (4 atvejai).

Apibendrinimo konjunkcijos priemonės padeda kurti struktūriškai išbaigtą tekstą, o tai yra aktualu mokslo straipsniuose, kuriuose pagal nustatytą schemą.

Išvados

1. Rišlumas – neatsiejama teksto ir diskurso ypatybė, ypač svarbi funkcinė stilistinė mokslinio diskurso kategorija. Viena iš rišlumą kuriančių priemonių – konjunkcija, moksliniame diskurse pasižyminti savita sakinių siejimo sistema. Konjunkcijos priemonės pagal jomis žymimus loginius-semantinius sakinių ryšius skirstomos į sudėjimo, priešinosios, priežasties ir organizacinės konjunkcijos klases, kurios smulkiau skirstomos į 17 poklasių.

2. Ir angliškuose, ir lietuviškuose mokslo straipsniuose vyrauja sudėjimo konjunkcija (sudaro po 42 % visų rastų konjunkcijos atvejų). Ši semantinė klasė išsiskiria ir didžiausia vartojamų priemonių įvairovė. Dažniausiai vartojamos angliškos priemonės – *for example*, *also*, *and*, *indeed*, lietuviškos – *ir*, *taip pat*, *pavyzdžiui*. Išnagrinėtuose šaltiniuose užfiksuoti panašūs šių konjunkcijos priemonių vartojimo polinkiai.

3. Buvo rasta ženklių tarpkalbinių priešinosios ir priežasties konjunkcijos klasei priklausančių priemonių vartojimo polinkių skirtumų. Anglų kalba parašytuose mokslo straipsniuose buvo išskirta daugiau priešinosios konjunkcijos semantinių poklasių, be to, angliškuose šaltiniuose – tai antra pagal dažnumą konjunkcijos klasė (27 % visų rastų konjunkcijos atvejų), o lietuviškuose ji gerokai retesnė (atitinkamai 14 %). Iš anglišių priemonių dažniausiai buvo vartojamos *but* ir *however*, iš lietuviškų – *tačiau*.

Priežasties konjunkcijos atveju atvirkščiai – lietuviškuose mokslo straipsniuose rastos priemonės suskirstytos į daugiau semantinių poklasių, be to, tai antra pagal dažnumą semantinė klasė (33 %), angliškuose šaltiniuose ji žymiai retesnė (17 %). Dažniausiai vartojamos lietuviškos priemonės – *taigi*, *todėl*, angliškos – *of course*, *thus*, *after all*. Tam įtakos galėjo turėti skirtingi (anglų ir lietuvių) mokslinių minčių, idėjų ir rezultatų argumentavimo principai.

4. Palyginus anglų ir lietuvių kalbomis parašytuose mokslo straipsniuose rastų konjunkcijos priemonių dažnius pastebėta, kad angliškuose straipsniuose šių priemonių skaičius 1000 teksto žodžių nėra ryžkus (angliškuose – 12, o lietuviškuose – 9). Be to, angliškajam moksliniam diskursui būdinga ir didesnė vartojamų konjunkcijos priemonių įvairovė.

5. Moksliniam diskursui keliami logiškumo, nuoseklumo ir nedviprasmiškumo reikalavimai lemia konjunktorių, kaip vienu iš koheziją kuriančių priemonių, svarbą, mat eksplicitiškai žymėdamas loginius-semantinius sakinių ryšius tokios priemonės padeda suvokti loginę teksto struktūrą ir teisingai jį interpretuoti. Moksliniuose straipsniuose, pristatant naujas

žinias, siekiama įtikinti adresatą priimti siūlomą požiūrį, todėl dažnai pasitelkiami papildymai, patikslinimai, siekiama pagrįsti idėjas, o norint pasiekti didesnio teksto rišlumo, vartojamos eksplicitinės sakinių ryšio priemonės.

Literatūra

1. Alaunienė, Z., 1978. Sakinių siejimas ir mokinių kalba. Vilnius: PMTI, p.99.
2. Bareikytė, Z., 2004. Kliše – struktūrinis mokslinio teksto elementas. Kalbotyra: mokslo darbai, 54. Vilniaus universitetas: Akademine leidykla, pp.7–13.
3. Bitinienė, A., 2009. Sakinių siejimo priemonių vartojimas mokslinio stiliaus tekstuose. Žmogus ir žodis: didaktinė lingvistika, 11. Vilnius: LEU, pp.21–26.
4. Carter, R., McCarthy, M., 2006. Cambridge Grammar of English. Cambridge: Cambridge University Press, p.973.
5. Daukintytė, R., 2008. Konjunkcija meninio ir administracinio stiliaus tekstuose: magistro darbas. Vilnius: VPU Lituanistikos fakultetas, p.82.
6. De Beaugrande, R. A., Dressler, W. U., 1981. Introduction to Text Linguistics. London&New York: Longman Publishing Group. Prieiga per internetą http://www.beaugrande.com/introduction_to_text_linguistics.htm [žiūrėta 2010-01-13].
7. Dorgeloh, H., 2004. Conjunction in Sentence and Discourse: Sentence-Initial and Discourse Structure, 36. United Kingdom: Journal of Pragmatics, pp.1761–1779. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2004.04.004>
8. Halliday, M. A. K., Hasan, R., 1976. Cohesion in English. London, New York: Longman Pub Group, p.392.
9. Innajih, A. A., 2007. The Impact of Textual Cohesive Conjunctions on the Reading Comprehension of 4th Year English Major Students in Libyan Universities: Doctoral Thesis/ School of Education, Communication, and Language Sciences, University of Newcastle Upon Tyne, p.399. Prieiga per internetą: <http://www.sharing-search-engine.com/se/conjunctions%20in%20text-pdf-1.html> [žiūrėta 2010-01-13].
10. Poškienė, A., 2007. Diskursas: teorijos ir praktikos gairės. Kaunas: Technologija, p.104.
11. Remeikytė, V., 2002. Sakinių siejimo priemonės lietuvių ir užsienio kalbininkų darbuose. Kalbotyra. Nr. LI (1). Vilnius: Akademine leidykla, pp.147–157.
12. Sirtautas, V., 2001. Teksto sintaksė ir vientisinio sakinio analizė. Rinktiniai kalbotyros straipsniai, Sirtautas, V. (sudarė) Grenda, Č., Petkevičienė, R. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, pp.20–41.
13. Verikaitė, D., 2005. Variation of Conjunctive Discourse Markers across Different Genres. Žmogus ir žodis, 7. Vilnius: LEU, pp.68–75.

Šaltiniai

1. (ALLEN_RRC) Allen, D., 2009. A Study of the Role of Relative Clauses in the Simplification of News Texts for Learners of English. System: ELSEVIER, No. 37, pp.585–599. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
2. (GROOM_PM) Groom, N., 2005. Pattern and Meaning across Genres and Disciplines: an Exploratory Study. Journal of English for Academic Purposes, No. 4, pp.257–277. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
3. (JONES_CDA) Jones, P. E., 2007. Why There is no Such Thing as “Critical Discourse Analysis”. Language and Communication, No. 27, pp.337–368. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
4. (BAČ_ČP) Bačiūnaitė, L., 2008. Čekiškės parapijos tų pačių gyvenamųjų vietų vardų fleksijų variantiškumas iki sunorminimo ir po jo. Respectus Filologicus, Nr. 13 (18) A, pp.143–153. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
5. (BROK_GML) Brokartaitė-Pladienė, I., 2004. Germanizmų XX a. pr. Mažosios Lietuvos lietuvių kalboje tyrimo aspektai. Kalbų studijos/ Studies about Languages, 5 nr., pp.41–46. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
6. (KAT_GLV) Katinas, D., 2008. Takoskyra tarp gretimosios leksikologijos ir vertimo mokslo. Kalbotyra: germanų ir romanų studijos, Nr. 58 (3), pp.46–

57. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
7. (KAZL_AS) Kazlauskienė, A., Raškinis, G., 2009. Automatinis skiemenavimas: problemos ir jų sprendimas. *Kalbų studijos/ Studies about Languages*, 15 nr., pp.71–76. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  8. (KOŽ_MA) Kožėniskienė, R. 2009. Manipuliacijos antraščių: teksto ir konteksto opozicija. *Respectus Filologicus*, Nr. 16 (21) A, pp.50–56. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  9. (MELN_DŽT) Melnikienė, D., 2008. Dvikalbių žodynų tipologija: skirstymo pagal apimtį kriterijai ir jų pagrįstumas. *Kalbotyra: germanų ir romanų studijos*, Nr. 58 (3), pp.88–96. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  10. (MIKEL_ASKT) Mikelionienė, J., 2009. Anototas sakytinės kalbos tekstas – intermedialiomis technologijomis paremta kalbų mokymo priemonė. *Kalbų studijos/ Studies about languages*, 14 nr., pp.39–43. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  11. (MURMUL_BLL) Murmulaitė, D., 2009. Bendrinės lietuvių leksikos duomenų bazė – ne elektroninis Bendrinės lietuvių kalbos žodynas. *Kalbų studijos/ Studies about Languages*, 15 nr., pp.77–84. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  12. (NAUCK_KM) Nauckūnaitė, Z., 2009. Kognityvinis modeliavimas kaip samprotavimo turinio vertinimo būdas. *Žmogus ir žodis*, 11 nr., pp.105–110. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].
  13. (ŠINK_AP) Šinkūnienė, J., 2008. Autoriaus pozicijos švelninimas: tarpdalykiniai ir tarpkalbiniai raiškos priemonių ypatumai. *Kalbotyra: germanų ir romanų studijos*, Nr. 58 (3), pp.97–108. Prieiga per Internetą: <http://www.journals.elsevier.com/system/> [žiūrėta: 2010-01-13].

Audronė Poškienė, Vaida Vrubliauskienė

Logic-Semantic Relations in English and Lithuanian Scientific Discourse

Summary

Cohesion and coherence are inseparable features of any text and discourse. There are several grammatical and lexical devices by which cohesion can be reached. Conjunction is one of them and it is assigned to the intermediate — lexico-grammatical category. Usage of conjunctions and other connecting words for expressing the logic-semantic relations in different languages can vary due to different reasons. One of them is the common norms of a language and certain types of discourse that are not necessarily equally settled among languages. The analysis has been based on the purposeful selection of the scientific (linguistic) English (3 articles — 28815 words) and Lithuanian (10 articles — 29421 word) articles. In order to count the average value of the units of the conjunctive relations in the articles, the quantitative measurements have been performed. The investigation of such issues requires performing an interlanguage analysis of these elements, which has shown such general trends: within the English academic discourse additive conjunction has had the largest expansion, and organizational conjunction — the smallest; conjunctive devices have been used less frequently in Lithuanian research articles; the largest index of variety of connectives in both languages belongs to additive conjunction, the lowest diversity has been demonstrated by adversative conjunctions. The analysis of connectives found in English and Lithuanian research articles has led to some certain conclusions about their use preferences in the field of linguistic academic discourse. It has been revealed that the constitutional conjunctions is the biggest (42 %) and the most variable group of all cohesion relations both in English and Lithuanian articles. The opposing conjunctions of the semantic subgroup in the English articles (27 %) is bigger than in the Lithuanian (14 %) ones. The conjunctions of reason comprise 33 % in the Lithuanian and 17 % in the English texts. The scientific discourse of both languages has expletive means of the sentence conjunctions that make the text coherent and logical.

Straipsnis įteiktas 2012 02
Parengtas spaudai 2012 05

Apie autoreis

Audronė Poškienė, socialinių mokslų daktarė, docentė, Humanitarinių mokslų fakultetas, Kalbotyros katedra, Kauno technologijos universitetas.

Mokslinių interesų sritys: diskurso analizė, tarpkultūrinė komunikacija, sociolingvistika.

Adresas: Kauno technologijos universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Gedimino g. 43, 44240 Kaunas.

El. paštas: audrone.poskiene@ktu.lt

Vaida Vrubliauskienė, Jaunesnioji mokslo darbuotoja, Lietuvos energetikos institutas.

Mokslinių interesų sritys: techninės, medicinos ir mokslo kalbos vertimas, terminija.

Adresas: Breslaujos g. 3, LT-44403 Kaunas.

El. paštas: vrubster@gmail.com

PRIEDAS

1 lentelė. Sakinių siejimo priemonių skirstymas pagal jomis žymimus loginius-semantinius sakinių santykius (pagal Halliday ir Hasan (1976); Carter ir McCarthy (2006)).

Semantinė klasė	Semantinis poklasis	Pavyzdžiai
Sudėjimo konjunkcija (<i>Additives</i>)	paprasto sudėjimo (Simple)	<ul style="list-style-type: none"> • ir, bei • and, also
	turinio papildymo (Complex Emphatic)	<ul style="list-style-type: none"> • taip pat, beje, iš esmės, akivaizdu • moreover, furthermore, additionally, certainly, undoubtedly
	lyginamoji (Comparative)	<ul style="list-style-type: none"> • panašiai • similarly
	aiškinamoji (Expository)	<ul style="list-style-type: none"> • tai yra, kitaip tariant • in other words, that is
	alternatyvos (Alternative)	<ul style="list-style-type: none"> • arba, kita vertus • on the other hand, alternatively
	ilustruojamoji (Exemplificatory)	<ul style="list-style-type: none"> • pavyzdžiui, antai • for example, to illustrate
Priešinamoji konjunkcija (Adversatives)	grynosios priešpriešos (Adversative Proper)	<ul style="list-style-type: none"> • bet, tačiau, priešingai • but, however, in contrast
	gretinamoji (Contrastive)	<ul style="list-style-type: none"> • tuo tarpu, o, kita vertus • on the other hand, in fact
	koreguojamoji (Corrective)	<ul style="list-style-type: none"> • priešingai, atvirkščiai • on the contrary, rather
	turinio nutraukimo (Dismissive)	<ul style="list-style-type: none"> • bet, bet kokiu atveju • in any case
Priežasties konjunkcija (Causals)	realios priežasties (Reason General)	<ul style="list-style-type: none"> • todėl, dėl šios priežasties, dėl to • so, hence, therefore
	nuolaidos (Concession/Insufficient Reason)	<ul style="list-style-type: none"> • vis tiek, vis dėlto, galų gale, juk • after all, nonetheless, still, yet
	rezultato arba išvados (Result)	<ul style="list-style-type: none"> • todėl, taigi, vadinasi, tad • and so, hence, consequently
	tikslo (Purpose)	<ul style="list-style-type: none"> • tam • for this purpose, to this end
Organizacinė konjunkcija (Organisational)	laiko (Temporal)	<ul style="list-style-type: none"> • dabar, vėliau • then, finally, ultimately
	sekos (Sequential)	<ul style="list-style-type: none"> • viena, antra, pirmiausia • first of all, to start with, on the one hand
	apibendrinamoji (Summary)	<ul style="list-style-type: none"> • apskritai, iš viso, bendrai paėmus • in sum, all in all, overall, in general